

Sterling van Jan I van Brabant (1268-1294)

Vz: Gedeeld schild van Brabant en Limburg; er rond, + DVX-LIMB-VRGIE (hertog van Limburg)

Kz: Gevoet kruis dat het omschrift snijdt; in elk kanton een klaverblad of een rozet; rondom, DVX-BRA-BAN-TIE (hertog van Brabant)

De Witte: 263-268, De Mey: 130.

Jan I (1268-1294)

Hertog Hendrik II van Brabant was gehuwd met Aleydis van Bourgondië, die hem drie zonen en een dochter schonk: Hendrik, Jan, Godfried en Maria. Jan, de tweede zoon, was een jaar of zeven toen zijn vader op 23 februari 1261 stierf. Aleydis werd voogdes van haar minderjarige kinderen. Normaal moest ook een mannelijke voogd aangesteld worden, maar Aleydis blijkt daar wat tegen gehad te hebben. Kandidaten voor het voogdijschap werden zelfs met geweld ontmoedigd. Hendrik III had op zijn sterfbed veel geld uitgedeeld aan allen die hem waren komen bezoeken. Blijkbaar had Aleydis daarna geldproblemen, want ze vroeg aan de theoloog Thomas van Aquino (toen nog niet heilig) of ze openbare ambten zoals baljuw en burgemeester aan de meestbiedende mocht verkopen; de heilige man antwoordde natuurlijk negatief.

De oudste zoon Hendrik, die normaal zijn vader moest opvolgen als hertog, was blijkbaar een domme jongen. Zijn moeder besliste daarom dat hij geen hertog zou worden en zijn rechten moest afstaan aan zijn jongere broer. Jan groeide op tot een krachtige ridder, die de politiek van zijn voorouders voortzette. De hertogen van Brabant streefden er namelijk steeds naar om hun grondgebied naar het Oosten uit te breiden. Ze hadden immers een handelsweg over land in handen tussen het Maasbekken en de zee en wilden deze doortrekken naar de Rijn, hetgeen belangrijke inkomsten aan tolgelden zou garanderen. Jan I zou zich veel intenser met de politiek van het Rijnland gaan bezighouden dan zijn vader.

In 1272 huwde Jan I met Margareta, dochter van de Franse koning Lodewijk IX, doch het volgend jaar stierf Margareta bij de geboorte van een tweeling. In 1273 hertrouwde Jan met de dochter van Gwijde van Dampierre. Dit huwelijk duurde twaalf

jaar. De banden tussen Frankrijk en Brabant, die wat losser geworden waren na de dood van Margareta, werden opnieuw aangesnoerd door het huwelijk van de Franse koning Philips III met Jans zuster Maria.

Jan I had een werkelijke passie voor toernooien, die gewoonlijk niet verliepen zoals men ze in historische films pleegt voor te stellen (twee ridders die met gevelde lans op elkaar inrijden). Meestal was een toernooi een miniatuurveldslag, waar een hele troep ruiters in dichte gevechtsformatie tegen een andere groep ridders streed, eventueel zelfs met de hulp van voetvolk. De twee groepen moesten zelfs niet hetzelfde aantal strijdenden tellen. Nergens stond ook geschreven dat de zwaarden en lansen zouden botgemaakt zijn. Er vielen dan ook vele doden (die allen recht naar de hel gingen volgens de Kerk). Dergelijke gevechten hielden amper minder risico's in dan een echt gevecht. Het enige verschil was dat de strijders zich konden terugtrekken in een omheinde plaats waar ze niet mochten achtervolgd worden. Het voornaamste was dat de dames de moed van hun ridders konden bewonderen. Jan I was de eerste die een poging deed om de zaak wat sportiever te benaderen. Hij voerde de regel in dat elke ruiter slechts twee knechten mee mocht nemen in het strijdperk.

De slag van Woeringen (Worringen): 5 juni 1288

Het hertogdom Limburg was een gebied dat, op een kleine strook na, niets te maken had met de gelijknamige Belgische en Nederlandse provincies. Het gebied strekte zich uit van het stadje Limburg tot Eupen. Toen hertogin Irmgard in 1282 kinderloos stierf kwam er een opvolgingsstrijd op gang. Adolf van Berg, een der pretendentes, zag in dat hij niet voldoende militaire en diplomatieke middelen ter beschikking had en verkocht zijn rechten aan Jan I die, als hij het pleit won, de oude droom van de Brabantse hertogen in vervulling kon doen gaan: de handelsweg tussen Rijn en zee. Zijn tegenstrever was Reinald I van Gelre. Beide partijen zochten bondgenoten en de leiding van de tegenpartij kwam tenslotte in handen van de Keulse aartsbisschop Siegfried van Westenburg. Jan I had tegen hem een verdrag gesloten met diens eigen onderdanen, de burgers van Keulen.

Om hen te helpen belegerde hij de burch van Worringen; het was van daaruit dat de gehate taksen op de Rijnhandel werden geheven. De aartsbisschop rukte van zijn kant ook naar Worringen op. Jan I beschikte over ongeveer 1.500 ruiters, de aartsbisschop had een licht numeriek overwicht. Een slag van meer dan 3.000 ruiters was iets enorm in die tijd. Even ging het slecht voor de Brabanders: Jan I werd aan de arm gewond door Walter van Wez en bij de volgende charge werd zijn paard gedood, bijna tegelijkertijd met dat van de Brabantse vaandeldrager. Een ruiter slaagde er echter in het vaandel terug op te richten en het kritieke moment was voorbij. Wanneer de opstandige burgers van Keulen op het slagveld verschenen gaf de aartsbisschop zich dadelijk over. De strijd was om 9 uur begonnen en eindigde om 17 uur. Er waren 600 Brabantse ridders gesneuveld en naar schatting 900 a 1.000 ridders van de tegenpartij. Sedertdien was Limburg met Brabant verenigd, en dit tot het einde van de 18de eeuw.

Na de slag wijdde Jan I zich aan zijn twee geliefkoosde sporten: dames versieren en aan toernooien deelnemen. Op 3 mei 1294 nam hij deel aan een toernooi ingericht door de graaf van Barrois. Er stonden ook tweegevechten op het programma. Jan I werd zwaar gewond aan de arm door de heer van Bausmes en stierf. De volgende vrijdag werd zijn lijk in de kathedraal van Reims afgekookt. Zijn vlees werd terplekke begraven en zijn beenderen naar Brussel gestuurd.

De munt

Het schijnt een vaste regel te zijn dat munten na verloop van tijd in waarde verminderen. Zolang de waarde van de munten berustte op de hoeveelheid edel metaal die ze bevatten kon dit enkel door hun gewicht te verlagen, door het gehalte te verminderen of door een combinatie van beide methoden.

De door Karel de Grote gecreëerde denarius had oorspronkelijk een gewicht van 1,709 g goed zilver, maar was in onze streken (zowel in Brabant, Vlaanderen als Holland) gedevalueerd tot kleine denarii die nog slechts 0,50 a 0,60 gram wogen. Door de toenemende groei van de internationale handelsbetrekkingen ontstond echter een behoefte aan munten met een grotere koopkracht. In Frankrijk had de Heilige Lodewijk in 1266 de groot ingevoerd, met een zeer hoog zilveragehalte en een gewicht van 4,22 g. Rond het midden van de 13de eeuw hadden de Engelse koningen de sterling met een gewicht van ongeveer 1,40 g. Beide munten werden zeer populair als internationaal betaalmiddel. Daarbij kwam nog dat de sterling ongeveer $\frac{1}{3}$ groot waard was, zodat beide munttypes zonder probleem samen konden circuleren. Deze populariteit had tot gevolg dat zowel de sterling als de groot door een groot aantal middeleeuwse vorstendommen geïmiteerd werden. Eigenaardig genoeg ging men in Brabant niet helemaal over tot imitatie. Jan I begon munten te slaan van hetzelfde gewicht en gehalte als de sterling, maar met een origineel voorzijdtype (een wapenschild i.p.v. een hoofd in vooraanzicht). De eerste Brabantse stukken, die dateren van rond 1273, dragen het schild met het vol wapen van Brabant. Dit type werd gedurende een tiental jaren geslagen, waarna Jan I overging tot het imiteren van het type van de Engelse sterling met de kop van de koning in vooraanzicht. De hier besproken sterlingen, met een gedeeld schild met de wapens van Brabant en Limburg, kunnen natuurlijk niet eerder geslagen zijn dan na de transactie tussen Jan I en Adolf van Berg (eerst om zijn aanspraken op Limburg kracht bij te zetten en na de slag van Woeringen als weergave van de nieuwe staatkundige toestand).

Jan I had muntateliers te Leuven, Brussel, Antwerpen, Dalhem en Dordrecht. Tijdens zijn Duitse veldtocht liet hij zelfs sterlingen van dit type slaan op de munt van Bonn!

H. Dewit